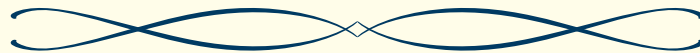

SCIENTOLOGY,
SAMFUNNSVITENSKAP
og
DEFINISJONEN
AV RELIGION

JAMES A. BECKFORD, PH.D.
Professor i sosiologi
ved universitetet i Warwick,
England

DESEMBER 1980

SCIENTOLOGY,
SAMFUNNSVITENSKAP
og
DEFINISJONEN
AV RELIGION

SCIENTOLOGY, SAMFUNNSVITENSKAP
OG DEFINISJONEN AV RELIGION

INNHold

I.	Funksjonsbaserte definisjoner	2
II.	Substansielle definisjoner	3
III.	Konklusjon	5

DESEMBER 1980

SCIENTOLOGY, SAMFUNNSVITENSKAP og DEFINISJONEN AV RELIGION

James A. Beckford, ph.d.
Professor i sosiologi
ved universitetet i Warwick,
England

Bemerkningene mine er rettet mot spørsmålet om hvorvidt Scientology ville være definert som en religion i henhold til kriteriene som konvensjonelt brukes av samfunnsvitere som har spesialisert seg i analysen av det de anser som religiøse fenomener.

Samfunnsviterne har et betydelig mangfold av begreper og definisjoner av religion. Valget av begrepene og definisjonene gjenspeiler både et bredt utvalg av underliggende antakelser om sosial realitet og forskjellige formål med å danne begreper om eller definere religion. Gitt den generelt bidragende (og klart forskjellig fra anerkjennende eller evaluerende) karakteren til samfunnsvitenskapelig forståelse, er det ikke overraskende at begreper og definisjoner ikke vurderes i form av om de er sanne eller usanne, men snarere i form av deres relative brukbarhet. Den viktigste målestokken for nytten av konkurrerende definisjoner og begreper er hvorvidt de kan skille et gitt fenomen klart fra andre fenomener, så man kan analysere forskjellene på dem og slik komme frem til betydningsfulle fakta.

Definisjoner¹ kan dermed variere i forhold til formålet, men dette betyr ikke at det er total relativitet eller anarki. Det finnes to generelle typer definisjoner av religion som brukes blant psykologer, sosiologer og antropologer: funksjonsbaserte og substansielle. Innenfor hver

¹ Av stilmessige grunner skal jeg ikke lenger nevne «begrepsdanning», men det betegner en delelig analytisk prosess som vanligvis går forut for prosessen med å definere fenomener.

type finnes det ytterligere undertyper. Jeg vil påstå, på grunnlag av personlige forbindelser med scientologer og et vitenskapelig studium av Scientologys lære, praksis, organisering og konsekvenser for dens tilhengers liv, at jeg tror at det kan være mer hjelpsomt definert som en religion enn som noen som helst annen type foretak.

I. FUNKSJONSBASERTE DEFINISJONER

En funksjonsbasert definisjon er en som fokuserer på bidragene som angivelig gis av et gitt fenomen i forhold til stabiliteten og/eller overlevelsen av en sosial eller kulturell enhet. Dermed kan fenomenet fastslås som funksjonelle for entiteter som rangerer fra den individuelle personen til verdenssystemet. Det faktum at denne måten å definere ting på frembringer mange filosofiske problemer og har opptatt sinnene til mange logikere, har ikke forhindre dem fra å oppnå popularitet blant samfunnsforskere – spesielt i forbindelse med religion.

Det kan sies at religion har en funksjonell rolle:

- (a) på det personlige nivået til å hjelpe mennesker med å overvinne problemer med personlighetsubalanse, identitet, mening i livet, moralsk resonnering, osv.;
- (b) på nivået til lokalsamfunnet ved å integrere potensielt rotløse folk inn i grupper og foreninger som gir retning og mening i personlige liv så vel som hjelpsomme referansepunkter i store samfunn hvor individet kan føle seg sårbart i forhold til et kraftfullt byråkrati eller system; eller
- (c) på nivået til større samfunn ved å legitimere den rådende sosiale ordenen; kompensere for følt berøvelse; og moralsk regulering av innbyrdes forhold mellom store sosiale institusjoner.

Den grunnleggende læren til Scientology om den åndelige naturen til *thetanen* (åndelig vesen) og de åtte dynamikkene; de praktiske formålene med treningskurs og rådgivningstjenester; og den ærbødige, reflekterende tonen i noen Scientology-seremonier, overbeviste meg om at Scientology, slik som andre religioner, med fordel kan beskrives som funksjonell på hver av de ovenstående nivåene. Dette er selvfølgelig ikke en påstand om at det kun er religioner som har disse funksjonene. Det er bare for å fremsette, for det første, at Scientology *faktisk* deler dem med andre religioner, og for det andre, at dens bestemte måter å oppfylle dem på er

nærmere beslektet i fremtreden og formål med fornuftsbaserte religioner enn, for eksempel, politiske grupper eller velferdsorganer.

Å definere religion i form av funksjon kan være nyttig i noen tilfeller av samfunnsvitenskapelige analyser: lys kan dermed settes på mange interessante aspekter ved dens forskjellige bidrag til sosialt liv. I lys av den opplagte vanskeligheten i å i dette perspektivet skille mellom religion og ideologier, strekker imidlertid ikke en funksjonsbasert definisjon langt i retning av å legge vekt på religionens særpreg. Av denne grunnen kan en substansiell definisjon være mer nyttig.

II. SUBSTANSIELLE DEFINISJONER

Det er klart for meg at Professor Parrinder, Professor Pocock og Canon Drury alle har foreslått kriterier for hvorvidt et fenomen kvalifiserer for å være religiøst i substansielt øyemed. Med dette mener jeg at de har gitt ulike grunner for å begrense anvendelsen av uttrykket «religion» til fenomener som viser tydelige egenskaper som ikke finner sted sammen med andre fenomener.

Den sterkeste formen for substansielle definisjoner hevder at religion har et vesen eller en vesentlig natur som kun kan vites med sikkerhet ved intuisjon og selvbetragtning. Dermed hevdet Rudolf Otto at religion var et «... primært element i vår mentale natur, som må fattes rent i sin unikhed, og i seg selv ikke kan forklares ut fra noe annet». (*The Idea of the Holy*. Harmondsworth: Penguin-bøkene, 1950, s. 141.) Etter hans mening ligger det unike i religiøse opplevelser i deres radikale forskjeller fra alle andre opplevelser: de var erfaringene av det «helt andre». De sirkulære og tidløse elementene i denne typen resonnering er problematiske og har avskrekket de fleste samfunnsforskere fra å bruke essensialistiske definisjoner. Attraksjonene er imidlertid ubenektelige.

Oftere og oftere har samfunnsforskere vært tilbøyelige til å bruke «stipulerende» definisjoner av religion. Med dette menes at de har stipulert at, for deres formål og uten å hevde universell gyldighet for sine synspunkter, skal «religion» identifiseres ved henvisning til visse karakteristika. For antropologen M. Spiro, f.eks., er religion «en institusjon som består av et kulturelt samspillmønster med kulturelt postulerte overmenneskelige vesener». («Religion: problemer med definisjon og forklaring» i M. Banton ed. *Anthropological Approaches to the Study of Religion*. London: Tavistock, 1966, s. 96.) Det er imidlertid ikke alle samfunnsforskere som insisterer på referansen til «overmenneskelige vesener». P. Worsley, en annen antropolog,

finner det mer nyttig å definere religion som en «dimensjon utover det empirisk-tekniske riket». (*The Trumpet Shall Sound*. London: MacGibbon og Kee, 1957, s. 311.) Denne preferansen for en substansiell, men temmelig altomfattende definisjon, deles av mange sosiologer. Den velkjente og autoritative definisjonen fra R. Robertson, f.eks., stipulerer at,

religiøs kultur er det settet av overbevisninger og symboler som skiller mellom en empirisk og en super-empirisk, oversanselig realitet: sakene til det empiriske vesenet er underordnet i betydning til det ikke-empiriske. For det andre definerer vi religiøs handling ganske enkelt som: handling formet av en anerkjennelse av den empiriske/super-empiriske egenarten. (*The Sociological Interpretation of Religion*. Oxford: Blackwell, 1970, s. 47.)

Det vil ikke tjene til noen formål å legge til ytterligere eksempler på stipulerende substansielle definisjoner, ettersom de siterte eksemplene er representative for de vanlige måtene religion er definert i samfunnsvitenskapelig øyemed.

Ved å bruke det forklarende kriteriet som ligger underforstått i Spiros, Worsleys og Robertsons definisjoner, kan det ikke være noen tvil om at Scientology kvalifiserer, basert på samfunnsvitenskapelig analyse, som en religion. Dens underliggende filosofi om mennesket forutsetter at personen er sammensatt av både en materiell kropp og en ikke-materiell ånd som nyter udødelig liv i et ikke-empirisk rike. Troen på at thetaner finnes er en logisk forutsetning for en tro på Scientologys ritualer, praktiske kurs, veiledningstjenester og programmer for sosial reform. Det ville ikke være noen overbevisende rettferdiggjøring for Scientologys bestemte religiøse form i fravær av troen på eksistensen og overlegenheten til en ikke-empirisk, oversanselig realitet. Faktisk, i anskuelsen til forfatteren av de mest autoritative sosiologiske analysene av Scientology, ble bevegelsens grunnlegger og leder gradvis mer orientert mot spørsmål om opprinnelsen til thetanen, kunnskap om tidligere liv og «overnaturlige evner som individet kan skaffe seg gjennom utøvelsen av Scientology». (R. Wallis, *The Road to Total Freedom*. London: Heinemann, 1976, s. 124.)

Handlingene til en engasjert scientolog ville være formet og veiledet av den empirisk/super-empiriske distinksjonen. Professor Parrinder har effektivt demonstrert hvordan ritualene til Scientology legemliggjør et element av tilbedelse og ærbødighet som er i overensstemmelse med den underliggende læren om ikke-empirisk realitet, og Professor Pocock har understreket de klare parallellene mellom Scientology og de store tradisjonene i de hinduistiske og buddhistiske religionene, med hensyn til deres samsvarende forståelse av det iboende forholdet mellom guder eller ånder og menneskeheten.

III. KONKLUSJON

Min konklusjon er at Scientology, dog klart forskjellig fra flertallet av kristne kirker, kirkesamfunn og sekter i tro, praksis og organisatoriske strukturer, ikke desto mindre tilfredsstillende kriteriene som konvensjonelt anvendes av samfunnsvitere for å skille mellom religion og ikke-religion.

Det faktumet at det materielle grunnlaget for Scientology-religionen er organisert på en forretningslignende måte kan ikke ha noen konsekvens for dens status som en religion. Slutter et kunstverk å være et kunstverk når det blir effektivt produsert for salg eller utveksling? Det er naivt å tro at noen som helst ny religiøs bevegelse kunne overleve i den moderne verden uten et forretningslignende materielt grunnlag for driften, og, som Canon Drury har påpekt, selv de gamle kristne kirkene er nå til dags ikke motstandere av å engasjere seg i forretningsaktiviteter for å opprettholde eller markedsføre sine tjenester til eksisterende og potensielle medlemmer. Ved å mangle fordelene av nedarvet eiendoms-rikdom, pengestøtte, kundestøtte og et medlemskap ved «fødselsrett», må nye religiøse bevegelser enten foreta forretningsaktiviteter eller gå til grunne.

JAMES A. BECKFORD

Desember 1980

OM FORFATTEREN

Da Professor Beckford skrev «Scientology, samfunnsvitenskap og definisjonen av religion» i 1980, var han en overordnet førsteamanuensis i sosiologi ved universitetet i Durham. Han er for tiden Professor i sosiologi ved universitetet i Warwick.

